

קשרי משפחה בתנ"ך

"וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו"

ד"ר בריינה יוכבד לוי, י"ט אלול תשע"ו

צעקת עני תשמע רבי מנחם מנדל מקוצק:

מה שאנו קוראים בתורה בראש השנה "וישמע אלהים את קול הנער" הלא אין מסופר כלל שישמעאל השמיע את קולו, אבל זו היתה צעקה דוממת בלי קול והאלהים שמע אליה שהגדולה בצעקות שתיקה.

בר' כא:ח: ט ותרא שרה את-בן-הגר המצרית אשר-ילדה לאברהם מצחק: י ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת-בנה כי לא יירש בן-האמה הזאת עם-בני עם-יצחק: יא וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו

בראשית רבה נג סימן יא:

ותרא שרה את בן הגר המצרית, אמר רבי שמעון בן יוחאי רבי עקיבא היה אומר בו דבר לגנאי, ואני אומר בו דבר לשבח, דרש רבי עקיבא (בראשית כא) ותרא שרה וגו', אין מצחק אלא גלוי עריות, היך מד"א (שם בראשית לט) בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי, מלמד שהיתה אמנו שרה רואה אותו לישמעאל מכביש גנות וצד נשי אנשים ומענה אותו, תני רבי ישמעאל אומר אין הלשון הזה של צחוק אלא עבודת כוכבים שנאמר (שמות לב) וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק, מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל בונה בימוסיות וצד חגבים ומקריב עליהם רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אין הלשון הזה צחוק אלא לשון שפיכות דמים, היך מה דאת אמר (שמואל ב ב) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו, רבי עזריה משום רבי לוי אמר, אמר ליה ישמעאל ליצחק נלך ונראה חלקינו בשדה והיה ישמעאל נוטל קשת וחצים ומורה כלפי יצחק, ועושה עצמו כאילו מצחק, הדא הוא דכתיב (משלי כב) כמתלהלה היורה זקים וגו', כן איש רמה את רעהו ואומר הלא מצחק אני. ואומר אני בו דבר לשבח אין לשון הזה של צחוק אלא לשון ירושה, שבשעה שנולד אבינו יצחק היו הכל שמחים אמר להם ישמעאל שוטים אתם אני בכור ואני נוטל פי שנים, שמתשובת אמנו שרה לאברהם כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני אתה למד, כי לא יירש עם בני אפילו שאינו יצחק, ועם יצחק אע"פ שאינו בני, קל וחומר עם בני עם יצחק.

תוספתא סוטה ה:ז:

שכן מצינו באמנו שרה שאמרה לו לאבינו אברהם (בראשית טז) ישפוט ה' ביני ובינך אלא כך אמרה לו (שם כא) גרש האמה הזאת ואת בנה מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל בונה במסין וצד חגבין ומעלה ומקטיר לעבודת כוכבים אמרה שמא ילמוד יצחק בני כך וילך ויעבוד כך ונמצא שם שמים מתחלל בדבר אמר לה לאחר שזכין לו לאדם חבין לו? אחר שעשינוה מלכה אחר שעשינוה גבירה והכנסנוה לגדולה זו נטרדנוה מתוך בתינו? מה הבריות אומרות עלינו לא נמצא שם שמים מתחלל בדבר? אמרה לו הואיל ואתה אומר חילול השם, בדבר זה יכריע המקום בין דברי לדבריך הכריע המקום בין דבריה לדבריו שנאי כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה.

רד"ק כא:יא:

וירע הדבר מאד בעיני אברהם. כי אף על פי שהיה בן האמה בנו היה והיה אוהב אותו כי היה בכורו והיה מרחם עליו כרחם אב על בנים. ובדרך טובה היה הולך כי הוא גדל עמו ולמדהו דרך ה' כי אפילו לאחרים היה מלמד ומדריך טובה. כל שכן לבנו. והיה רע בעניו לגרשו מביתו, ולא גער באשתו מפני שלום בית כמו שכתבנו בדבר הגר והיה מצטער על הדבר והיה סובל מריבת אשתו עד שבא אליו הדבור.

הכתב והקבלה שם:

על אודות בנו על שיצא לתרבות רעה. אין כוונתם שזהו הדבר אשר עליו אמר הכתוב וירע הדבר מאד דא"כ מלת הדבר אך למותר והיה די לאמר וירע מאד בעיני אברהם על אודות בנו. מהו הדבר? לקשר לסוף הפסוק עם ראשו ע"ד סובב ומסובב ופי' וירע הדבר מאד היינו הגירוש הנזכר מאד בעיני אברהם על אודות בנו ר"ל שיהיה לשיצא לתרבות רעה כי חשב אברהם כי לסבה זו לעצמה היה יותר טוב להניחו בבית שיוכל להוכיחו ולהוליכו בדרך טוב אולי ישוב.

בר' כה: ט וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמְעָאֵל בְּנָיו אֶל-מְעַרְתֵּי הַמְּכַפְּלָה אֶל-שְׂדֵה עֶפְרָן בֶּן-צֹחַר הַחֲתָי אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מְמָרָא:

רש"י שם:

יצחק וישמעאל. מכאן שעשה ישמעאל תשובה, והוליד את יצחק לפניו, והיא שיבה טובה שנאמר באברהם (ב"ר לח, יב.):

פרקי דרבי אליעזר כט:

וישב במדבר פרן, שלח ישמעאל ולקח לו אשה מבנות מואב, לאחר שלש שנים הלך אברהם לראות את ישמעאל בנו, ונשבע לשרה שלא ירד מעל הגמל במקום שישמעאל שרוי תמן, והגיע לשם בחצי היום, ומצא שם את אשתו של ישמעאל [ואיישה שמה], אמ' לה היכן הוא ישמעאל, אמרה לו הלך הוא ואמו להביא פירות ותמרים מן המדבר, אמ' לה תני לי מעט לחם ומים כי עייפה נפשי מדרך המדבר, אמרה לו אין לי לחם ולא מים, אמ' לה כשיבא ישמעאל הגידי לו את הדברים הללו וב"ן חכ"ם כחצ"י חכ"ם ואמרי לו זקן אחד מארץ כנען בא לראותך ואמ' חלף מפתן ביתך שאינה טובה לך, וכשבא ישמעאל מן המדבר הגידה לו את הדברים הללו, ובן חכם כחצי חכם, והבין ישמעאל ושלחה אמו ולקחה לו אשה מבית אביה ופטימה שמה, ועוד אחר שלש שנים הלך אברהם לראות את ישמעאל בנו, ונשבע לשרה כפעם ראשונה שאינו יורד מן הגמל במקום שישמעאל שרוי שם, והגיע לשם בחצי היום ומצא שם אשתו של ישמעאל ואמ' לה היכן הוא ישמעאל, אמרה לו הוא ואמו הלכו לרעות את הגמלים במדבר, אמ' לה תני לי מעט לחם ומים כי עייפה נפשי מדרך המדבר, והוציאה לחם ומים ונתנה לו, עמד אברהם והיה מתפלל לפני הב"ה על בנו ונתמלא ביתו של ישמעאל מכל טוב ממין הברכות, וכשבא ישמעאל הגידה לו את הדבר וידע ישמעאל שעד עכשו רחמי אביו עליו כרחם אב על בנים.

REMBRANDT: ABRAHAM SENDING AWAY HAGAR AND ISHMAEL

ABEL PANN: HAGAR AND ISHMAEL

